

XORIJIY TILLARNI O'RGANISHDA MOTIVATSIYANING ROLI

Ismoilova Mamlakat Qurbonovna

Teacher of Karshi State University

Nuftillayev Bekzod Ubaydillo o'g'li

Student of Karshi State University

Annotatsiya: Zamonaviy dunyoda xorijiy tillarning o'quv jarayonidagi o'rni sezilarli darajada oshmoqda. Jamiyat hayotining ijtimoiy-madaniy tarkibidagi o'zgarishlar jamiyatning umuman ta'limga, xususan til bilimlariga qo'yadigan talablarining o'zgarishiga olib keladi. Bunday vaziyatda xorijiy tillarga "tabiiy ehtiyoj" mavjud emasligi sababli, xorijiy tillarni o'rganishga turtki beruvchi omil hisoblanadi. O'qituvchi xorijiy tillarini chuqur o'rganishga, ularni takomillashtirishga, xorijiy tillarni bilish ehtiyojini rivojlantirish va intilishga ijobiy munosabatda bo'lgan taqdirda, ma'rifiy faoliyatni yo'naltiruvchi harakatlar tizimi tushuniladi.

Kalit so'zlar: motivatsiya, zarurat, sub'ektivlik, o'quv vazifasi.

Motivatsiya xorijiy tillarini o'rganish jarayonining eng muhim bosqichlaridan bo'lib, uning samaradorligini ta'minlaydi. Shuni ham ta'kidlash kerakki, motivatsiya o'quvchining sub'ektiv dunyosining bir tomoni bo'lib, u o'zining motivlari va imtiyozlari bilan belgilanadi. O'qituvchi faqat bilvosita ta'sir qilishi mumkin, bu shart sharoitlarni yaratib, talabalar ishda shaxsiy qiziqish uyg'otadigan asosni yaratishi mumkin, ya'ni, o'quv jarayonini maqbul tashkil etish uchun o'quvchilarning motivlarini va ularni to'g'ri aniqlash va ularni oqilona boshqarish qobiliyatini bilish muhimdir.

A. Zimnyaya ta'rifiga ko'ra, "motiv bu nutq harakatlarining mohiyatini ochib beradigan narsa, kommunikativ niyatlar ma'ruzachining qanday kommunikativ maqsadga intilishini ifoda etganda, men tinglovchiga qandaydir ta'sir turini rejalashtiraman". Motivatsiyani oshirish masalasining murakkabligi va xilma-xilligi,

ko'plab metodistlar talabaning "xorijiy tili" faniga bo'lgan qiziqishini saqlab qolish va rivojlantirishga urg'u berishadi va shunga mos ravishda ushbu muammoni hal qilish uchun turli xil yondashuvlar taklif etiladi. Yechimlar quyidagilar bilan bog'liq:

1) Maxsus ishlab chiqilgan mashqlar tizimini yaratish, talabalar o'z faoliyati natijalarini his etadigan mashg'ulotlarni bajarish;

2) o'quv jarayoniga hissiy sohani jalb qilish;

3) O'qituvchining pedagogik ta'sirining tabiati, ichida xususan, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash mavjudligi;

4) sinfda audiovizual vositalardan foydalanish;

5) Shaxsiylashtirishdan foydalanish.

Shuni ham ta'kidlash mumkinki, ortib borayotgan motivatsiya quyidagilar orqali o'tadi:

1) o'quvchilarni darsga mustaqil ishlashga jalb qilish;

2) vazifalar va vaziyatlar muammosi;

3) ko'nikmalar to'g'risidagi bilimlarni nazorat qilish;

4) mintaqaviy geografik materialning mavjudligi;

5) talabalarga do'stona munosabat.

Ichki motivatsiya talabalarning mavzuga bo'lgan munosabatini belgilaydi va xorijiy tilni o'zlashtirishda ilgarilanishni ta'minlaydi. Agar talaba gapirishni, o'qishni, xorijiy tilni tinglashni, yangi narsalarni o'rganishni yaxshi ko'rsa, u holda "xorijiy tili" faniga qiziqishi borligini aytishimiz mumkin va muayyan yutuqlarga erishish uchun sharoitlar yaratilgan deyish to'g'ri bo'ladi.

O'quv materialining mazmuni talabalar uchun ochiq bo'lishi kerak, ular allaqachon mavjud bo'lgan bilimlarga asoslanishi va ularga tayanishi kerak, ammo ayni paytda material qiyin va murakkab bo'lishi lozim.

O'quv dasturining har bir mavzusini o'rganish quyidagilardan iborat bo'lishi kerak uchta asosiy bosqich: motivatsion; operatsion-kognitiv; reflektiv-baholovchi.

Motivatsion bosqich talabalarga dasturning ushbu qismini nima uchun kerakligini tushunishga yordam beradi. Odatda motivatsion bosqich quyidagi o'quv mashg'ulotlarini o'z ichiga oladi.

1) o'quv-muammoli vaziyatni yaratish, yaqinlashib kelayotgan ya'ni o'tilishi rejalashtirilayotgan mavzuni o'rganish uchun olib boradigan vaziyat yaratib berish.

2) Asosiy o'quv vazifasining ta'rifi. O'quv vazifasi talabalarni ushbu mavzuni o'rganish jarayonida o'z faoliyatini yo'naltirishi kerak bo'lgan ko'rsatmalarni ko'rsatadi.

3) O'z-o'zini boshqarish va kelajakdagi imkoniyatlarni o'z-o'zini baholash ushbu mavzuni o'rganish bo'yicha tadbirlar. O'qituvchi sizga mavzuni o'rganishga ajratilgan vaqtni, nimani bilishingiz va uni o'rganishingiz uchun nimalar lozimligini tushuntiradi.

Operatsion-kognitiv bosqichda talabalar o'rganadilar mavzuning mazmunini o'rganish va uning tarkibiga kiritilgan o'quv faoliyati va operatsiyalarini o'zlashtirish (talabalarga asosiy ta'lim vazifasini hal qilish uchun barcha tarkib va uning alohida qismlariga bo'lgan ehtiyoj tushunarli bo'lishi).

Reflektiv-baholash bosqichi. O'tilgan materialni o'rganishni yakunlash bo'yicha ishlar talabalar o'zlari qilgan ishlaridan hissiy qoniqish, qiyinchiliklarni yengib o'tish g'alabasi va yangi materialni o'rganishdan zavqlanishlari uchun tashkil etilishi kerak. Bir nechta doimiy usullardan foydalanish tavsiya etiladi (og'zaki so'rov, test). Endi biz o'rganish paytida yuzaga keladigan motivatsiya turlarini, xususan, xorijiy tilini o'rganishdagi motivatsiyalarni tavsiflaymiz. Ular birgalikda ta'lim motivatsiyasini tashkil etadilar.

Ta'lim motivatsiyasi bir qator o'ziga xos omillar bilan belgilanadi:

- talabaning o'ziga xos xususiyatlari (jinsi, o'zini o'zi anglash darajasi, intellektual rivojlanish darajasi)
- o'qituvchining xususiyatlari va uning o'qitishga munosabati
- pedagogik jarayonni tashkil etish
- mavzuning o'ziga xos xususiyatlari (bu holda xorijiy til).

Yuqoridagi omillarga asoslanib, ta'lim motivatsiyasini tashqi va ichki bo'linishi mumkin. Tashqi motivatsiya predmetning mazmuniga bevosita bog'liq emas, balki tashqi sharoitga bog'liq. Misollar o'z ichiga oladi:

- yutuq motivi - inson maqsadga erishishni istashi tufayli har qanday faoliyatda, shu jumladan xorijiy tilini o'rganishda muvaffaqiyat va yuqori natijalarga intilishi. Masalan, a'lo baholar uchun, diplom olish va boshqalar.

- o'z-o'zini tasdiqlashning maqsadi o'zini ishontirish, boshqa odamlarning roziligini olish istagi. Biror kishi jamiyatda ma'lum maqomga ega bo'lish uchun xorijiy tilini o'rganadi;

- identifikatsiyalash motivi - odamning boshqa odamga o'xshab qolishi, shuningdek uning butlari va qahramonlariga yaqinroq bo'lish istagi (masalan, sevimli guruhning so'zlarini tushunish);

- Qarindoshlik motivi - bu boshqa odamlar bilan muloqot qilish istagi. Biror kishi yoki xorijiy ellik do'stlar bilan muloqot qilish uchun xorijiy tilini o'rganishi mumkin;

- o'z-o'zini rivojlantirishning motivi - o'zini takomillashtirish istagi. Xorijiy tili insonning ma'naviy boyishi va umumiy rivojlanishi uchun vosita bo'lib xizmat qiladi;

- ijtimoiylik motivi - jamoatchilikdan xabardor bo'lib turish bilan bog'liq faoliyat. Biror inson xorijiy tilini o'rganadi, chunki u o'rganishning ijtimoiy ahamiyatini biladi.

Ichki motivatsiya tashqi sharoitlar bilan bog'liq emas, balki bevosita sub'ektning o'zi bilan bog'liq. Uni ko'pincha protsessual motivatsiya deb atashadi. Biror kishi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy tilini yaxshi ko'radi, intellektual faoliyatini namoyish qilishni yaxshi ko'radi. Tashqi motivlarning harakati (obro'-e'tibor, o'zini o'zi tasdiqlash va boshqalar) ichki motivatsiyani kuchaytirishi mumkin, ammo ularda mavjud emas faoliyatning mazmuni va jarayoniga bevosita bog'liqlik. Bundan tashqari, ta'lim motivatsiyasini quyidagilarga bo'lish mumkin ijobiy va salbiy. Masalan, “agar men ingliz tilini o'rgansam, imtihondan a'lo baho olaman” dizayni ijobiy motivatsiya hisoblanadi. "Agar men ingliz tilini o'rgansam, imtihondan o'taman va ular meni haydab chiqarishmaydi" - salbiy. Endi biz institutimizda ingliz tili fani nomutaxassis bo'lgan talabalari o'rtasida o'tkazilgan so'rov natijalariga, ularni xorijiy tilini o'rganishga nima undashini aniqlash maqsadida murojaat etamiz. Jami 180 kishi

bilan suhbat o'tkazildi va o'z-o'zidan namuna olishdan foydalanildi.

Respondentlarning javoblari quyidagicha taqsimlandi:

- “Men ushbu fanni dars o’quv rejasida bo’lganligi uchun o’rganaman” - 57%
- "Haydalmaslik uchun" - 17%
- "Men yaxshi ish topib, muvaffaqiyat qozonishni xohlayman Mansab uchun "- 11%
- “Xorijiy elga sayohat qilish, xorijiy elliklar bilan muloqot qilish” - 5%
- "Qiziqganligim sababli" - 10%

Albatta, og'zaki so'roq qilish usuli vaziyatni har tomonlama yoritish va yashirin subyektiv ma'nolarni ochib berish kabi ko'rinmaydi, lekin ba'zi xulosalar qilish mumkin: universitetda xorijiy tilini o'rganayotgan talabalarning aksariyati provotsial motivga asoslangan ("o'quv rejasi" "haydalmasligi" kerak). Ya'ni aytishimiz mumkinki talabalar uchun o'quv faoliyatining ushbu sohasi ular uchun: yoki bir odatiy faoliyat turi: yoki majburiy faoliyat deb qabul qilinayapti.

Asosiy xulosa shundaki, talabalar asosan tashqi motivlarga asoslangan, shu bilan birga salbiy motivatsiyaning katta qismi mavjud ("haydalib ketmaslik", "ikki baho olmaslik"). Bu qarama-qarshilik, chunki xorijiy tilida gaplashish nufuzi va uning jamoat hayotidagi ahamiyati o'sib bordi va, ehtimol, ijobiy motivatsiya bo'lishi kerak. Bundan tashqari, oliy ta'lim muassasasida talabalarning ichki motivatsiyasini uyg'otishga qaratilgan harakatlar talab qilinishi aniq. Ya'ni, talabalarning shaxsiy qiziqishi va xorijiy tilini o'rganishi kerak bo'lgan sharoitlarni yaratish kerak. O'qishga bo'lgan ehtiyoj kommunikativ (to'g'ridan-to'g'ri aloqa) kabi ichki turtki turlariga mos kelishi kerak tilda), lingvistik-kognitiv (tilga ijobiy munosabat) va instrumental (turli xil ishlarga ijobiy munosabat).

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ismoilova, M. Q. (2022). Turizmga oid leksikaning lingvomadaniy jihatlarida tarjimaning nazariy va amaliy masalalari. Scientific progress, 3(1),166p.
2. Qurbonovna, I. M. (2021). The Importance of Teaching Creative Writing in English Classes. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, 1(1), 8p.

3. Qurbonovna, I. M., & Ubaydillo o'g'li, N. B. (2021). Effective Strategies of Learning Vocabulary. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, 1(1), 1-3.

4. Qurbonovna, I. M., & Ubaydillo o'g'li, N. B. (2021). How to Develop Productive Speaking Skills in ESP and EGP. Boshqaruv va Etika qoidalari onlayn ilmiy jurnali, 1(1), 5-9.

5. Qurbonovna, I. M. (2021). The Importance of ICT in the Teaching English Language. Ijtimoiy fanlarda Innovatsiya onlayn ilmiy jurnali, 1(1), 95p.

6. Зимняя И.А. «Психологические аспекты обучения говорению на ин. яз.»- М. Просвещение 1978 й.

7. Назаренко Н.С. «Психологические детерминанты овладения иностранным языком в вузе». – АКД М.1986 й.

